



Wat komt dit beeld bij de filosofische achtergrond van Edith Stein doen? Het beeld komt alvast niet van Edith Stein zelf. Het is een beeld dat vaak wordt gebruikt in de gestaltpsychologie die voortkwam vanuit de filosofische strekking: de fenomenologie. Terug naar het beeld zelf. Wat heb je erin gezien? Was het een eend? Of was het een konijn? Of zag je beide meteen? Feit is dat we allemaal hetzelfde beeld voor onze ogen zien verschijnen en dat, door de verwerking in ons bewustzijn, wij toch iets anders kunnen zien. En zo zijn we beland bij de fenomenologie.

Op twintigjarige leeftijd studeert Edith Stein geschiedenis en psychologie aan de universiteit. Ze wordt geboeid door de fenomenologie, een nieuwe richting in de filosofie. Ze ontmoet er vele joden waaronder Edmund Husserl, 'Der Meister'. In 1917 promoveert ze tot doctor in de filosofie onder zijn leiding. Ze doet dat met het proefschrift "Zum Problem der Einfühlung". Zij had een oprechte drang om de zin van het menselijk leven te vinden en dit werd uiteindelijk een zoeken naar de waarheid. Waarom bestaat de mens? Wat is de zin van het leven?

In de filosofie was Edmund Husserl de leermeester van Edith Stein. Hij is de vader van de *fenomenologie als methode*. Fenomenologie is het bestuderen van de fenomenen - de dingen die aan ons verschijnen -, van de wereld, van de ervaringen. Voor E. **Husserl** krijgt de **fenomenologie** een aparte betekenis: voor hem is het een manier om de wezenlijke **waarheid te vinden in onszelf, in onze ervaringen**. Wat bedoelt hij daarmee? Husserl wil een radicale terugkeer naar de eigen ervaring en hoe die ervaring tot kennis verwerkt wordt door het bewustzijn. Het bewustzijn is niet gesloten, zegt hij; het staat open voor de wereld om ons heen. Alle bewustzijn is steeds een bewustzijn *ván* iets. Wanneer we waarnemen, zien we echter alleen 'fenomenen' en niet de 'dingen op zich'; we zien de dingen alleen zoals ze aan ons verschijnen. Husserl wilde op zoek gaan naar een manier om de fenomenen toch 'zuiver', dus universeel, te kunnen beschrijven. Dit kunnen we enkel bereiken volgens hem door onze eigen verwachtingen, ons eigen perspectief tussen haakjes te zetten. Het verschil bij de eend/het konijn zit niet in wat we met onze ogen zien. Het verschil zit in onze geest en dat heeft te maken met verwachtingsstructuren die we hebben: die is anders bij de eend dan bij het konijn. Soms ervaren we verbazing maar weten we niet goed waarom: dat kan komen door iets in onze leefwereld dat anders blijkt te zijn dan we verwachten (bv. Als we een trap afdalen met gelijke treden creëren we een bepaald verwachtingspatroon, maar als de laatste trede dan plots veel kleiner is, dan vinden we dat vreemd, vervelend, raar...). De waarneming is dus altijd subjectief, redeneerde Husserl. Elke mens projecteert altijd zijn belangen, behoeftes, verwachtingen en overtuigingen op de wereld. We nemen daardoor een object niet waar zoals het écht is. Zo zien we een stoel niet als een aantal plankjes hout, maar als een voorwerp waar we op kunnen zitten. Door te reduceren, dus door al onze oordelen in te trekken, blijft in ons bewustzijn alleen het wezen van het fenomeen dat we waarnemen over. De fenomenologische, 'zuivere waarnemer' is de belangeloze toeschouwer die geen standpunt inneemt maar de dingen of fenomenen onbevooroordeeld op zich af laat komen. **Edith Stein zal verder gaan in dit zoeken naar waarheid maar dan niet als kennis over objecten maar vanuit de vraag hoe we omgaan met anderen.**

Al snuisterend in het boek Van Dr. Ilse Kerremans over Edith Stein kwam ik de volgende intrigerende zin tegen: **Bij het lezen van het werken en het handelen van Jezus moeten wij ons steeds weer op een *invoelende* manier de vraag stellen: 'Wie ben je, Jezus, dat je zo gehandeld hebt, of die woorden gesproken hebt?'** Wat heeft Edith Stein daarmee bedoeld?

Om dit te begrijpen moeten we teruggrijpen naar haar proefschrift. Het kreeg de titel "Zum Problem der Einfühlung ". Husserl vooronderstelde de ervaring van anderen in zijn theorie. Hij sprak in dit verband over 'invoeling' maar legde niet uit waaruit die bestond. 'Dit was dus een hiaat dat opgevuld moest worden: ik wilde daarom onderzoeken wat die invoeling was,' schreef Edith Stein in haar autobiografie. Zij beschrijft de *einfühlung (empathie)* als de basis van onze omgang met andere personen, sterker nog: als een daad van liefde. Het uitwerken van het thema empathie was voor Edith Stein een waardevolle voorbereiding om de werken van Teresa van Avila juist te interpreteren. Deze laatste stelt dat 'het inwendig gebed niets anders is dan de omgang met een vriend, van wie wij weten dat hij ons bemint'. De in-voeling behoort dus tot de kern van het inwendig gebed, waarin de liefde tot God beleefd wordt.

De weg van Edith Stein naar het volle geloof in God was een lang en moeizaam zoeken. Als ze later een terugblik werpt op haar leven, ontdekt ze de samenhang in hetgeen een reeks toevalligheden scheen te zijn. "Meine Sehnsucht nach Wahrheit war ein einziges Gebet " zegt ze later, wanneer zij haar bijna tienjarige strijd om tot volledige geloofsovergave te komen, wil karakteriseren. Die radicale ommekeer in haar leven leidde uiteindelijk tot de intrede bij de Karmel (waarvan Teresa van Avila stichteres was) op 14 oktober 1933. Ook haar zus Rosa liet zich dopen en werd in 1936 portierster bij de Karmel in Echt (Nederland), waar in 1938 ook Edith naartoe vluchtte.

Opmerkelijk bij dit alles is enerzijds de wetenschappelijke achtergrond van Edith Stein en anderzijds de wijze waarop zij, rustig en in alle eenvoud, anderen - invoelend - nabij is.

Op 2 augustus 1942 stonden er 's middags om vijf uur twee SS-officieren voor de deur van het Karmelklooster in Echt met het bevel dat zuster Benedicta van het kruis (haar kloosternaam) en haar zus Rosa binnen vijf minuten hun spullen gepakt moesten hebben en mee moesten. Zuster Benedicta nam haar zus Rosa bij de arm: "Kom, laten we gaan voor ons volk." De volgende dag zaten ze in het concentratiekamp van Westerbork in Drente. Vandaar vertrokken de treinen naar de concentratie- en vernietigingskampen in Duitsland en Polen. Op 6 augustus heeft ze nog een kort briefje geschreven naar Echt: ze vraagt er om een paar kleine dingetjes en voegt eraan toe: "Geloof het of niet, maar ik kan hier bidden in alle rust." Ooggetuigen vertellen dat zij te midden van alle chaos de rust zelve was: "In het opvangkamp hoorde je overal huilen, en onder degenen die net aangekomen waren, heerste een onbeschrijflijke chaos. Zuster Benedicta hield zich bezig met de vrouwen: zij hielp en troostte, waar ze maar kon. Ze was een toonbeeld van kalmte, ze leek haast wel een engel. Vele moeders waren zo'n beetje de waanzin nabij, en zaten zo apathisch voor zich uit te staren dat ze zelfs hun kinderen vergaten. Zuster Benedicta ontfermde zich over die kleintjes, ze hielp ze bij het wassen en kamde hun haren; zorgde dat ze wat te eten kregen en dat er op hen gelet werd. De dagen dat ze in het kamp zat, zag je haar almaar bezig met zorgen en schoonmaken; de mensen stonden er versteld van." Tot zover een overlevende. **Het in-voelen in Jezus' handelen en spreken had haar verdere geloofsleven bepaald en zin gegeven.** Op 9 augustus werden Edith Stein en Rosa gedood in de gaskamers van Auschwitz.

Veerle Magerman van de parochieploeg.